

Сергій Полтавець,

канд. політ. наук, ст. наук. співроб.,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

ПОЛІТИКА ПАМ'ЯТІ ЯК АСПЕКТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ: ЕФЕКТИВНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНОЇ НОРМАТИВНОЇ БАЗИ ТА ЗДІЙСНОВАНИХ ЗАХОДІВ

У статті простежується еволюція протистояння Росії та України в інформаційному просторі на тлі військової агресії Росії та анексії нею частини української території. Актуалізація питань, пов'язаних з політикою пам'яті, розглядається як складова інформаційної безпеки та невід'ємна частина системи національної безпеки держави в цілому.

Втрата частини території, створення в окупованій частині українського Донбасу квазі-республік та військово протистояння Росії як агресору істотно змістили акценти в інформаційному протистоянні України та РФ. Якщо ставлення до політики пам'яті, у вітчизняному інформаційному просторі, до анексії Росією Криму, проходило по лінії «радянське – антирадянське», після анексії кардинально змінюється з врахуванням самого факту військової агресії проти України.

Ключові слова: політика пам'яті, інформаційна безпека, медіа-дискурс, російсько-українська інформаційна війна.

Актуалізація досліджень у сфері національної безпеки, у тому числі її інформаційної складової, безпосередньо пов'язана з військовою агресією Росії та анексією частини української території. До анексії півострова Крим протистояння Росії та України в інформаційному просторі загострювалося в часи передвиборних перегонів 2004 р. та тривало фактично всю каденцію Президента України В. Ющенка. Роблячи спробу визначити спільне і відмінне між поняттями: «історична політика» та «політика пам'яті», український історик В. Расевич відзначає: «...З повною впевненістю можна стверджувати, що “історична політика” у тій чи іншій мірі ведеться у всіх країнах, а рівень її бруталності залежить від функціонування демократичних інститутів держави. Натомість термін “політика пам'яті” передбачає не тільки

цілеспрямовану діяльність державних інституцій та груп істориків в історичній сфері, але й ініціативу “знизу”, тобто у всій їх взаємодії та багатоплановості» [1].

Політика пам’яті як об’єкт наукових досліджень у вітчизняному науковому дискурсі явище порівняно нове. Так, наприклад, А. Киридон, обґрунтовуючи теоретичні засади політики пам’яті, стверджує: «Сутність сучасної парадигми пам’яті, що сформувалася в руслі історичної антропології полягає в тому, що предметом досліджень стає не сама історична подія чи явище, а пам’ять про нього, що зберігає суспільство» [2, с. 132]. Визначаючи роль історичної пам’яті в політичному процесі, В. Бабка прослідковує «зв’язок між результатами державної політики, моделями пам’яті, які репрезентували суб’єкти політичного процесу та рівнем суспільних настроїв» [3]. Визначаючи головні завдання, які виникли перед сучасними спільнотами, заступник Генерального директора ЮНЕСКО Абдул Вахід Хан відзначив: «У суспільствах знань отримання і поширення освітніх, наукових і культурних даних, збереження свого спадку в цифровій формі, якість навчання та освіти повинні розглядатися як найважливіші завдання» [4].

Безпекова складова в дослідженнях вітчизняного інформаційного простору стала об’єктом наукових пошуків вітчизняних вчених як реакція на військову та інформаційну агресію Росії. Водночас політика пам’яті як складова інформаційної безпеки має стати невід’ємною частиною загальнодержавних підходів до системи забезпечення національної безпеки держави. Метою статті є виявлення сутнісних характеристик загальнодержавної політики пам’яті з огляду на інформаційну агресію РФ. Інформаційні ресурси як об’єкт агресії та поле для розгортання відповідних атак донедавна не викликали особливого інтересу у вітчизняних вчених. До відкритого військового протистояння з Росією інформаційний простір лише побіжно розглядався як майданчик можливих протистоянь.

Аналізуючи процеси формування історичних наративів у сучасних умовах, вчений з Національного інституту стратегічних досліджень І. Симоненко відзначає важливість держави як суб’єкта формування національної пам’яті та пропонує таке визначення державної політики пам’яті: «Сукупність офіційних репрезентацій історичного минулого, комеморативних стратегій та практик, орієнтованих на формування історичної пам’яті національної спільноти» [5].

Український письменник і блогер А. Бондар констатує: «“Політика пам'яті” після революції 2013–2014 рр. і під час російсько-української війни на Сході вперше за всю історію незалежності України набула системного й прямолінійного характеру. Інститут національної пам'яті, очолюваний В. В'ятровичем, узяв курс на декомунізацію, підтриману відповідними законами... з народу-жертви історичних обставин нині ми перетворюємося на незламних борців за волю, що в умовах сьогоднішньої війни з Росією є цілком зрозумілим кроком» [6].

Радикальні зміни в державній політиці пам'яті й насправді відбулися з часу військового конфлікту Росії та України. У сучасній ситуації, в умовах російсько-української неоголошеної війни, інформаційна складова цього протистояння набуває особливого, непересічного значення. Російське медіа-обґрунтування своєї військової агресії щодо України було та й залишається важливою ланкою в інформаційному протистоянні з Україною та вибудовуванні Москвою свого власного варіанта стратегічного нарративу та його представлення насамперед у зарубіжних ЗМІ, які так чи інакше позиціонують себе як проросійськи налаштовані. У цьому контексті слід зауважити, що російські «малі нарративи» для «українського вжитку» відрізняються від нарративів, які використовують російські медіа, впливаючи на місцевий електорат та відповідно формуючи в нього потрібне ім'я бачення проблеми російсько-українських взаємин: їх історії, еволюції та сучасного стану. Власне йдеться не лише про медіа, а й про науковий дискурс. Так, наприклад у жовтні 2017 р. Інститут російської історії РАН провів Міжнародну конференцію «Великая российская революция: сто лет изучения», у рамках якої відбувалося засідання окремої секції: «Революция: проблемы историографии и исторической памяти» [7]. Якщо взяти до уваги тематику виступів у цій секції, то стає зрозумілим, що до сьогодні в російській історіографії продовжує панувати імперське бачення історії. Бо пам'ять про «Велику російську революцію» розглядалася більшістю учасників тамтешнього наукового дискурсу насамперед у контексті її впливу на навколишні території. Для прикладу варто згадати теми деяких доповідей: «Изучение Великой российской революции как научная и идейно-политическая традиция: от “социалистического переворота” до “цивилизационного срыва”» Хайрутдинов Р. Р., к. и. н. (Казань); «Азербайджан и Северный Кавказ в период русской революции 1917 г.: историография» Алиева

С., д. и. н. (Азербайджан); «Азербайджан во время революции 1917 г.: компаративный анализ советской и современной историографии» Багирова И., д. и. н. (Азербайджан); «Революционный миф и политика памяти в эпоху “оттепели”» Тихонова В.В., к. и. н. (Москва); «Февраль и Октябрь 1917 г. в исторической памяти и политическом календаре России» Марченя П.П., к. и. н. (Москва) [7].

До певної міри дисонансом тут виглядає позиція російського історика А. Пижикова, який переконаний: «Що більше прочитаєш проведених досліджень, вдивляєшся в давно минулі події, тим краще розумієш, що вагома частина російської історії викладена виключно з українсько-польських позицій. До сьогодні цей очевидний факт зовсім не усвідомлений, як і те, навіщо та коли це робилося» [9]. Російський дослідник робить з цього доволі специфічний висновок, який все ж, з нашого погляду, лягає в загальну «канву» «веоликорусской истории»: «Якщо називати речі своїми іменами, то Росія піддалася ідеологічній диверсії, аналогів якій немає в світовій історії. Тут вдалося зробити те, про що навіть не мріяли західноєвропейці. Ті ніколи не забували: вони не прохані гості в країнах, окупованих силою та кров'ю і що рано чи пізно, але доведеться покинути ці землі. А ось у київських прибульців подібних проблем не виникало: куди це забиратися самим що ні на є “корінним”, які уособлюють історичний шлях країни?!» [8]. А. Пижиков стверджує: «Київщина була основою претензій та обґрунтування прав на всю Росію. Польсько-малоросійська еліта, яка зібралася навколо Романових показувала, що вона визначає історичний шлях Росії. Потрібна була історична легітимація... Водночас Петро I розумів, якщо висмикнути українсько-польський елемент з еліти, то вся Росія завалиться й не припинить існування. Українство існує в двох іпостасях: іпостась націоналістично-західна, а інша іпостась – слов'янофільська. Саме тому концепція: “Православ'я. Самодержавство. Народність”, яка зараз рекомендується Президенту Росії це суто українська конструкція. РПЦ це теж українська конструкція» [9].

Намагаючись створити якомога більше інформаційних приводів для обговорення теми про «фашистів-бандерівців», у російському науковому дискурсі анонсуються, наприклад, дослідження відповідної тематики: Дюков А. «Почему мы сражаемся с Поляками (антипольская программа ООН в ключевых документах. Варшава, 2017)». Про головну

«ідею» книги йдеться в короткій анотації представлений на сайті Інституту російської історії РАН: «В данной книге впервые на польском языке опубликованы внутренние документы Организации украинских националистов, описывающие планы решения “польского вопроса”. Как показывают документы, массовые убийства поляков на Кресах восточных планировались украинскими националистами еще до начала Второй мировой войны. Выход книги приурочен к Национальному дню памяти жертв геноцида граждан Польской Республики, совершённого украинскими националистами» [10]. Формуючи відповідне тематичне наповнення інформаційного простору всередині РФ у виданнях, що виходять під грифом РАН, використовується, м'яко кажучи, доволі «специфічне» трактування історичних подій та термінів. Так, для прикладу, в анотації книги [11] вказано: «К началу XX в. в Центральном Черноземье, на русско-украинском пограничье, сформировался своеобразный субэтнос – “хохлы”, “перевертны” – с особой идентичностью, отличающей его представителей как от русских, так и от украинцев» [11]. Подібне вільне трактування історії дає змогу К. Дроздову наполягати: «автор книги рассматривает политику украинизации государственных органов и партийно-советского аппарата, системы школьного образования и культурно-просветительских учреждений на территории Воронежской и Курской губерний, а затем Центрально-Черноземной области. В центре внимания оказываются также процессы языковой и культурно-бытовой ассимиляции (“обрусение”) украинцев Центрального Черноземья, которые, по мнению автора монографии, стали главным препятствием на пути успешной “украинизации” местного населения и в конечном итоге привели к смене национальной идентичности с украинской на русскую...» [11]. Змінюючи в такий спосіб перелік тем для обговорення у наукових дискусіях, Російська Федерація намагається забезпечити широко популяризований сьогодні концепції «русского мира» міцний «науковий» ґрунт. Тільки так можна пояснити залучення до «безпекової проблематики» тем, які на перший погляд до них не належать [12]. Водночас варто наголосити на тому, що важливість концепції «русского мира» та осучасненої ідеї «собирання земель» для теперішньої Росії підтверджується виходом збірок наукових статей присвячених обґрунтуванню територіальних претензій РФ до України [13].

Україна фактично не реагувала на таке наповнення російського дискурсу загалом та наукового, зокрема, до того часу поки від обговорень тем про претензії, не дійшла справа до практичної їх реалізації через анексію території. З початком неоголошеної війни Росії проти України змінилися не лише акценти у вітчизняних оцінках історичних подій, змінилися підходи до їхнього трактування не лише в суспільному та науковому дискурсах але, що надзвичайно важливо, у політичному дискурсі. Яскравою ілюстрацією цьому може служити обґрунтування необхідності прийняття закону записане в преамбулі до Закону України «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років» № 315-VIII де, зокрема, сказано: «Усвідомлюючи, що Друга світова війна 1939–1945 рр., що розпочалася внаслідок домовленостей націонал-соціалістичного (нацистського) режиму Німеччини та комуністичного тоталітарного режиму СРСР, стала найбільшою трагедією людства у ХХ ст.»... «...зважаючи на те, що під час Другої світової війни 1939–1945 рр. націонал-соціалістичним (нацистським) та комуністичним тоталітарним режимами на території України було вчинено численні злочини проти людства та людяності, воєнні злочини та злочини геноциду, внаслідок чого Україні та Українському народові було завдано величезних втрат» [14]. Цей закон був підписаний Президентом України П. Порошенком у квітні 2015 р., з його прийняттям втратив чинність інший Закон України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років» підписаний Л. Кучмою у квітні 2000 р., в якому поняття «Другої світової війни» згадується лише в ст. 8, в якій зокрема зазначалося «Україна сприяє виявленню поховань часів Другої світової війни, розташованих на її території, спорудженню і збереженню пам'ятників у місцях поховань, відродженню гуманістичного ставлення до них» [15]. Збереження радянського дискурсу в оцінках тих подій фіксуємо також у 2012 р. коли В. Янукович підписав Указ Президента України «Про заходи у зв'язку з відзначенням 70-ї річниці визволення України від фашистських загарбників та 70-ї річниці Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років» відповідно до якого 2015 р. оголошувався «Роком ветеранів Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.» [16]. Слід наголосити, що в цьому указі немає жодного слова про Другу світову війну та навіть натяку на те, що війна для частини українців розпочалася ще 1939 р., натомість змістова частина Указу витримана в традиціях

радянських підручників з історії. Екс-директор Національного інституту стратегічних досліджень Ю. Рубан, досліджуючи методи, які використовує російська пропаганда ще в жовтні 2014 р., відзначав: «Мова і символічний ряд міфу про Велику Перемогу, цілеспрямовано та інтенсивно використовуються Росією в інформаційній війні проти України. Георгіївська стрічка – символ цієї війни, яка давно вирвалася за межі інформаційного простору, простелила шлях до анексії та агресії і стала їх символом» [17]. Використовуючи такі поняття та користуючись тим, що їх зміст пересічні громадяни не завжди розуміють, російській ідеологічній машині до сьогодні вдається згуртувати суспільство довкола розкручених місцевими медіа пропагандистських кліше на зразок: «розп'ятих хлопчиків». До речі, тематика Другої світової війни в російській інтерпретації (Великої вітчизняної війни) є однією з визначальних складових російського гранд-нарративу. Важливо також, що в сьогоденній Росії використовується поняття: «фашизм» та його похідні і в результаті, наслідуючи традиції СРСР, відбувається традиційна підміна понять між італійським фашизмом і німецьким нацизмом.

Про істотні зміни в реалізації вітчизняної політики пам'яті говорить також Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», прийнятий парламентом та підписаний Президентом України П. Порошенком 9 квітня 2015 р. який відповідно до частини преамбули «...засуджує комуністичний та націонал-соціалістичний (нацистський) тоталітарні режими в Україні, визначає правові основи заборони пропаганди їх символіки та встановлює порядок ліквідації символів комуністичного тоталітарного режиму» [18]. У липні того ж року Міністерство юстиції України видало Наказ № 1312/5 «Про затвердження Правового висновку Комісії з питань дотримання Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки»». У п. 2 цього Наказу вказано: «Визнати, що статут, найменування та символіка Комуністичної партії України не відповідають частинам першій та другій статті 3 та частині першій статті 4 Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки»» [19]. Актуальність проблем

у реалізації політики пам'яті, які держава намагається вирішити шляхом внесення змін до вітчизняного законодавства до сьогодні не втрачена. Свідченням тому є проведення 1 листопада 2017 р. у Комітеті Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя круглого столу на тему: «Законодавство про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні: стан виконання» [20]. Під час засідання учасники обговорення чинних норм українського законодавства зокрема відзначали таке: перший заступник міністра культури України С. Фоменко повідомила, що наказом Міністерства культури № 838 «Про внесення змін до Порядку обліку об'єктів культурної спадщини», пункт 5.1 Порядку доповнено новим абзацом, відповідно до якого пам'ятки (пам'ятники, пам'ятні знаки), присвячені особам та подіям, визначеним Законом, включенню до Державного реєстру нерухомих пам'яток України не підлягають [21]. Як важливий аспект подальшого розвитку законодавчої бази у сфері «політики пам'яті», з нашої точки зору, варто розглядати звіт від громадськості «Реформа у сфері політики пам'яті: проміжні підсумки виконання «декомунізаційних законів», підготовлений експертами Лабораторії законодавчих ініціатив в рамках Програми USAID «РАДА: відповідальність, підзвітність, демократичне парламентське представництво», що виконується Фондом Східна Європа [22]. Автор доповіді, експерт член групи «Політика національної пам'яті» Реанімаційного пакета реформ А. Олійник визнаючи, що фактом прийняття «декомунізаційних» законів вдалося досягти багатьох цілей, все ж зауважує в доповіді: «Однак наміри ініціаторів реформи у сфері політики національної пам'яті були ширшими. Наразі в робочому процесі перебуває формування Музею Майдану та Музеїв тоталітаризму (музеїв окупації), ухвалення нової редакції закону “Про реабілітацію жертв політичних репресій” із розширеним переліком категорій осіб, які підлягають реабілітації; врегулювання питання щодо державних свят, ухвалення закону про Український інститут національної пам'яті; оновлення загального архівного законодавства та створення Галузевого державного архіву Українського інституту національної пам'яті» [22]. Фахівець також констатує, що «...новий план дій на 2016 р., який В. Гройсман затвердив своїм підписом 27 травня. У ньому політика національної пам'яті не втрачена взагалі. Новий “План пріоритетних дій Уряду на 2016 рік” основними стратегічними задачами

постановив безпеку, макроекономічну стабілізацію, поліпшення умов для бізнесу, протидію корупції, підвищення якості рівня держуправління та державних послуг. Реформа у сфері політики національної пам'яті опинилася поза фокусом кряду» [22]. Аналізуючи переваги застосування Закону «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 рр.», А. Олійник водночас наголошує на проблемах, які на сьогодні в Україні не вирішено, зокрема, ідеться про створення ГДА УІНП: «Нова архівна установа, формування якої передбачене законом про доступ до архівів, поки не створена. Приміщення, в якому можна було б розмістити за попередніми підрахунками близько 3 млн справ та самих працівників, відсутнє. Також ще не врегульована логістика передачі документів. Наразі триває розробка відповідних підзаконних нормативно-правових актів» [22]. Звертаючи увагу на те, процес реалізації політики пам'яті представлений в інформаційному просторі, аналітик приходять до таких узагальнень: «Фактично, охоплені всі ключові меседжі – демонтаж пам'ятників, який часто перетворюється на проблемний процес, перейменування, що провокують дискусії, зміна назв радянських свят, історії з архівів радянських репресивних органів, питання реформи українського святкового календаря, відкриття Музею монументальної пропаганди в СРСР. Бракує матеріалів на локальних рівнях, які б несли роз'яснювальну функцію: наприклад, коротких науково-популярних розвідок про історію краю, місцевих значимих постатей, походження топоніміки тощо» [22].

Викладений вище матеріал дає змогу зробити відповідні *висновки*. Втрата частини території, створення в окупованій частині українського Донбасу квазі-республік та військове протистояння Росії як агресору, що триває до сьогодні, істотно змістили акценти в інформаційному протистоянні України та РФ. Якщо ставлення до політики пам'яті, у вітчизняному інформаційному просторі, до анексії Росією Криму, проходило по лінії «радянське –антирадянське», після цього починає різко змінюватися з врахуванням самого факту військової агресії проти України. З цього часу все більше втрачають вплив на свідомість українців історичні міфи, які формувалися за радянських часів та активно використовувалися й розкручувалися російською пропагандистською машиною про «єдність слов'янських народів» і т. п. ідеологічні штампи. Водночас, разом зі зменшенням тематичного «радянського» сегмента інфор-

маційного простору в Україні, російські та проросійські медіа почали активно розкручувати іншу теми: «ОУН-УПА» та «вплив Заходу» на політику сучасної України. Зміна тематики, на щастя не змінила підходів, бо так само використовуючи відверту дезінформацію та пере-кручуючи факти, російська пропаганда поширює фейки про «розп'ятих хлопчиків» та «людожерів-бендерівців», а тому подібні інформаційні приводи доволі легко фіксуються та дискредитуються. Водночас доводиться констатувати, що опоненти зі сторони російського агресора, доволі часто доводячи «аргументованість» власної позиції, почали апелювати до «загальноєвропейських правових норм» тощо, вириваючи їх з контексту та використовуючи їх насамперед для впливу на український сегмент інтернет-простору. Ефективність вітчизняної політики пам'яті в подальшому залежатиме від того чи збережеться сьогоднішній вектор загальнодержавної зовнішньої політики і як його похідна розвиток українського інформаційного простору, особливо в сегменті протидії ворожим інформаційним впливам. Щодо перспектив подальшого дослідження комеморативних практик на вітчизняних теренах слід зауважити, що їх вивчення в майбутньому має розгортатися з огляду на те, як в подальшому протікатиме інформаційне протистояння Росії та України як складова неоголошеної війни. Політика пам'яті в Україні часто стає предметом інформаційних спекуляцій різних політичних сил і політичних акторів, намагання зменшити цю залежність – головне завдання науковців на найближчу перспективу.

Література

1. *Расевич В.* Ще раз про політику пам'яті [Електронний ресурс] / В. Расевич. – Режим доступу: https://zaxid.net/shhe_raz_pro_politiku_ramyati_n1097971. – Дата звернення: 9.09.2017. – Назва з екрана.
2. *Киридон А.* Пам'ять як подорож у минуле (теоретичний дискурс) / А. Киридон // Гілея : наук. вісн. – 2013. – № 75. – С. 131–133.
3. *Бабка В. Л.* Історична пам'ять як фактор політичного впливу в незалежній Україні [Електронний ресурс] : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.03 / Володимир Леонідович Бабка ; Київ, 2017 – Режим доступу: http://www.npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/avtoref/D_26.0-53.12/aref_Babka.pdf. – Дата звернення: 5.11.2017. – Назва з екрана.

4. Memory of the Information Society [Electronic resource]. – Mode of access: http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001355/135529_e.pdf. – Title from the screen.

5. Концептуальні засади державної політики пам'яті. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/269/>. – Дата звернення: 9.09.2017. – Назва з екрана.

6. Бондар А. Політика пам'яті між революцією та війною [Електронний ресурс] / А. Бондар. – Режим доступу: <http://www.dw.com/uk/андрій-бондар-політика-пам'яті-між-революцією-та-війною/a-39104554>. – Назва з екрана.

7. Программа международной научной конференции «Великая российская революция: сто лет изучения» (9–11 окт. 2017 г.) [Электронный ресурс]. – Москва, ИРИ РАН. – Режим доступа: <http://www.iriran.ru/?q=node/1690>. – Загл. с экрана.

8. Российская история написана с украинских позиций [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://bramaby.com/ls/blog/rus/6832.html>. – Дата обращения: 3.11.2017. – Загл. с экрана.

9. Пыжиков А. Польско-украинский заговор в русской истории [Электронный ресурс] / А. Пыжиков. – Режим доступа: <https://www.youtube.com/watch?v=i5M0N1UA5GQ>. – Загл. с экрана.

10. В Польше опубликована книга А. Р. Дюкова ««Dlaczego Polakami». Antypolski program OUN w kluczowych dokumentach» [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.iriran.ru/?q=node/1673>. – Title from the screen.

11. Дроздов К. С. Политика украинизации в Центральном Черноземье, 1923–1933 гг. [Электронный ресурс] / К. С. Дроздов. – Москва: Ин-т рос. истории РАН : Центр гум. инициатив, 2016. – 487 с. – Режим доступа: <http://www.iriran.ru/?q=node/1572>. – Дата обращения: 3.11.2017. – Загл. с экрана.

12. Бугай Н. Ф. Казаки России в обеспечении безопасности: проблемы внутренних угроз [Электронный ресурс] / Н. Ф. Бугай, Е. В. Штурба. – Москва – Краснодар : ИСОМ, 2016. – т. 1990-е – 2015 гг. – 287 с. – Режим доступа: <http://www.iriran.ru/?q=node/1472>. – Дата обращения: 3.11.2017. – Загл. с экрана.

13. Проблемы истории Новороссии: сборник статей / отв. ред. В. Н. Захаров [Электронный ресурс]. – Москва : ИРИ РАН, 2015. – 232 с. –

Режим доступа: <http://www.iriran.ru/?q=node/1450>. – Дата обращения: 3.11.2017. – Загл. с экрана.

14. Закон України «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/315–19>. – Назва з екрана.

15. Закон України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1684–14>. – Назва з екрана.

16. Указ Президента України «Про заходи у зв'язку з відзначенням 70-ї річниці визволення України від фашистських загарбників та 70-ї річниці Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/604/2012>. – Назва з екрана.

17. *Рубан Ю.* Про політику пам'яті [Електронний ресурс] / Ю. Рубан. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/columns/2014/10/26/70-42252/>. – Назва з екрана.

18. Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/317–19/>. – Назва з екрана.

19. Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Правового висновку Комісії з питань дотримання Закону України» Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/en/v1312323–15#n13>. – Дата звернення: 3.11.2017. – Назва з екрана.

20. «Круглий стіл» на тему: «Законодавство про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні: стан виконання» [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://rada.gov.ua/preview/anons_acred/149957.html. – Дата обращения: 3.11.2017. – Назва з екрана.

21. У Комітеті з питань правової політики та правосуддя відбувся «круглий стіл» на тему: «Законодавство про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні: стан виконання» [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://portal.rada.gov.ua/news/Novyny/150914.html>. – Дата звернення: 5.11.2017. – Назва з екрана.

22. Аналітична доповідь від громадськості у форматі Shadow Report «Реформа у сфері політики пам'яті: проміжні підсумки виконання «декомунізаційних законів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cdvr.org.ua/sites/default/files/attached/shadow_decomunisation.pdf. – Дата звернення: 5.11.2017. – Назва з екрана.

References

1. Rasevych, V. *Shehe raz pro polityku pam'yati* [Once again about the policy of memory]. Retrieved from https://zaxid.net/shhe_raz_pro_politiku_pamyati_n1097971 [in Ukrainian].

2. Kyrydon, A. (2013). *Pamyat yak podorozh u mynule (teoretychnyy dyskurs)* [Memory as a journey to the past (theoretical discours)]. *Hylea: naukovyy visnyk – A Hylea: is a Scientific Announcer*. Kyiv [in Ukrainian].

3. Babka, V. L. (2017) *Istorychna pamyat yak faktor politychnoho vplyvu v nezalezhniy Ukraini* [Historical memory as a factor of political influence in independent Ukraine]. Kyiv. Retrieved from http://www.npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/avtoref/D_26.053.12/aref_Babka.pdf [in Ukrainian].

4. *Memory of the Information Society*. Retrieved from http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001355/135529_e.pdf [in English]

5. *Kontseptualni zasady derzhavnoyi polityky pamyati* [Conceptual principles of state policy of memory]. *Analitychna zapyska*. Retrieved from <http://www.niss.gov.ua/articles/269/> [in Ukrainian].

6. Bondar, A. *Polityka pam'yati mizh revolyutsiyeyu ta viynoyu* [The policy of memory between revolution and war]. Retrieved from <http://www.dw.com/uk/andriy-bondar-polityka-pamyati-mizh-revoljutsiyeyu-ta-viynoyu/a-39104554> [in Ukrainian].

7. *Programma mezhdunarodnoj nauchnoj konferencii «Velikaya rossijskaya revolyuciya: sto let izucheniya» (9–11 okt. 2017 g.)* [Program of the International Scientific Conference «The Great Russian Revolution: a hundred years of study»]. Moscow: Institute of Russian History. Retrieved from <http://www.iriran.ru/?q=node/1690> [in Russian].

8. *Rossiyskaya istoriya napisana s ukrainskih pozitsiy* [The Russian history

is written from the Ukrainian positions]. Retrieved from <http://bramaby.com/ls/blog/rus/6832.html> [in Russian].

9. Pyijikov, A. *Polsko-ukrainskiy zagovor v russkoy istorii* [Polish-Ukrainian plot in Russian history]. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=i5M0N1UA5GQ> [in Russian].

10. V *Polshe opublikovana kniga A. R. Dyukova «Dlaczego walczymy z Polakami. «Antypolski program OUN w kluczowych dokumentach»* [The book was published by A. R. Dyukova in Poland «Dlaczego walczymy z Polakami. «Antypolski program OUN w kluczowych dokumentach»]. Retrieved from <http://www.iriran.ru/?q=node/1673>. [in Russian].

11. Drozdov, K. S. (2016). *Politika ukrainizatsii v Tsentralnom Chernozeme, 1923–1933 gg* [The policy of Ukrainization in the Central Chernozem Region, 1923–1933]. Moscow: Institute of Russian History. Retrieved from <http://www.iriran.ru/?q=node/1572> [in Russian].

12. Bugay, N. F., SHTurba E.V. (2016) *Kazaki Rossii v obespechenii bezopasnosti: problemy vnutrennih ugroz* [Cossacks of Russia in providing security: problems of internal threats]. Moscow – Krasnodar: ISOM. Retrieved from <http://www.iriran.ru/?q=node/1472> [in Russian].

13. *Problemy istorii Novorossii* [Problems of the history of Novorossia] – *Cbornik statey* [Collection of articles]. Moscow: Institute of Russian History. Retrieved from <http://www.iriran.ru/?q=node/1450> [in Russian].

14. *Zakon Ukrainy «Pro uvichnennya peremohy nad natsyzmom u Druhiy svitoviy viyni 1939–1945 rokiv»* [The Law of Ukraine «On the Perpetuation of the Victory over Nazism in the Second World War of 1939–1945»]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/315-19> [in Ukrainian].

15. *Zakon Ukrainy «Pro uvichnennya Peremohy u Velykiy Vitchyznyaniy viyni 1941–1945 rokiv»* [The Law of Ukraine «On the Perpetuation of Victory in the Great Patriotic War of 1941–1945»]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1684-14> [in Ukrainian].

16. *Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro zakhody u zvyazku z vidznachennyam 70-yi richnytsi vyzvolennya Ukrainy vid fashysts'kykh zaharbnikiv ta 70-yi richnytsi Peremohy u Velykiy Vitchyznyaniy viyni 1941–1945 rokiv»* [Decree of the President of Ukraine «On measures in connection with the celebration of the 70 th anniversary of the liberation of Ukraine from fascist invaders and the 70 th anniversary of Victory in the Great Patriotic War of 1941–1945»]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/604/2012> [in Ukrainian].

17. Ruban Yu. Pro polityku pamyati [About the policy of memory]. Retrieved from <http://www.pravda.com.ua/columns/2014/10/26/7042252/> [in Ukrainian].

18. Zakon Ukrainy «Pro zasudzhennya komunistychnoho ta natsional-sotsialistychnoho (natsystskoho) totalitarnykh rezhymiv v Ukraini ta zaboronu propahandy yikhnoyi symvoliky» [Law of Ukraine «On Conviction of Communist and National-Socialist (Nazi) Totalitarian Regimes in Ukraine and Prohibition of the Promotion of Their Symbols»]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/317-19/> [in Ukrainian].

19. Nakaz Ministerstva yustytsiyi Ukrainy «Pro zatverdzhennya Pravovoho vysnovku Komisiyi z pytan' dotrymannya Zakonu Ukrainy» Pro zasudzhennya komunistychnoho ta natsional-sotsialistychnoho (natsystskoho) totalitarnykh rezhymiv v Ukraini ta zaboronu propahandy yikhnoyi symvoliky» [The Order of the Ministry of Justice of Ukraine «On Approval of the Legal Opinion of the Commission on Compliance with the Law of Ukraine» on the Conviction of the Communist and National-Socialist (Nazi) Totalitarian Regimes in Ukraine and Prohibition of the Promotion of Their Symbols]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/en/v1312323-15#n13> [in Ukrainian].

20. Nakaz Ministerstva yustytsiyi Ukrainy «Pro zatverdzhennya Pravovoho vysnovku Komisiyi z pytan dotrymannya Zakonu Ukrainy» Pro zasudzhennya komunistychnoho ta natsional-sotsialistychnoho (natsystskoho) totalitarnykh rezhymiv v Ukraini ta zaboronu propahandy yikhnoyi symvoliky» [«Roundtable» on the topic: «Legislation on the Conviction of the Communist and National-Socialist (Nazi) Totalitarian Regimes in Ukraine»]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/en/v1312323-15#n13> [in Ukrainian].

21. U Komiteti z pytan pravovoyi polityky ta pravosuddya vidbuvsya «kruhlyy stil» na temu: «Zakonodavstvo pro zasudzhennya komunistychnoho ta natsional-sotsialistychnoho (natsystskoho) totalitarnykh rezhymiv v Ukraini: stan vykonannya» [The Committee on Legal Policy and Justice held a round table on the topic: «Legislation on the Conviction of the Conviction of the Communist and National-Socialist (Nazi) Totalitarian Regimes in Ukraine: Status of Implementation»]. Retrieved from <http://portal.rada.gov.ua/news/Novyny/150914.html> [in Ukrainian].

22. Analitichna dopovid vid hromadskosti u formati Shadow Report «Reforma u sferi polityky pamyati: promizhni pidsumky vykonannya «dekomuni-

zatsiynykh zakoniv»[An analytical report from the public in the Shadow Report format»Reform in the sphere of memory policy: interim results of the implementation of» de-communication laws»]. Retrieved from http://www.cdvr.org.ua/sites/default/files/attached/shadow_decomunisation.pdf[in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 09.11.2017.

Sergii Poltavets,

Senior Researcher, Cand. Sci. (Political), Senior Researcher,
V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

Memory Policy as an Aspect of Information Security: the Effectiveness of the National Normative Base and Implemented Measures

The article traces the evolution of the confrontation between Russia and Ukraine in the information space against the backdrop of Russian military aggression and the annexation of the part of Ukraine's territory. Actualization of issues related to the memory policy is considered as a component of information security and an integral part of the system of national security as a whole.

The loss of the territories, the creation of quasi-republics in the occupied part of the Ukrainian Donbass and the military confrontation with Russia as an aggressor have significantly shifted the emphasis in the informational confrontation between Ukraine and the Russian Federation. If the attitude to the policy of memory in the national information space, before the annexation by Russia of Crimea, passed along the lines of «Soviet-anti-Soviet», after the annexation it has radically changed, considering the very fact of the military aggression against Ukraine.

From that time, the historical myths, formed in the Soviet times, and then actively used and promoted by the Russian propaganda machine about the «unity of the Slavic peoples», etc., have been progressively losing their influence over the consciousness of Ukrainians. In the future the effectiveness of domestic policy of memory will depend on the fact whether the current vector of national foreign policy and development of the Ukrainian information space as its derivative will sustain, in particular in the segment of counteraction to hostile informational influence.

Keywords: memory policy, informational security, media-discourse, Ukrainian-Russian information war.